

Renata Ciesielska-Kruczek

Biblioteka Filologii Angielskiej
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie

Świat cyfrowej humanistyki

Anna Matysek, Jacek Tomaszczyk,
Cyfrowy warsztat humanisty, Warszawa 2020

Pojęcie *humanistyka cyfrowa* definiuje taką działalność naukową humanistów, w której techniki informatyczne zastosowane zostały do prowadzenia szerokich badań i analiz komputerowych. Cyfrowe narzędzia i nowe metodologie badawcze, które tych narzędzi wymagają, opisuje książka Anny Matysek i Jacek Tomaszczyka „Cyfrowy warsztat humanisty”. Publikacja stanowi przyjazny podręcznik, zwłaszcza dla studentów i doktorantów piszących prace dyplomowe i rozprawy doktorskie. Podpowiada jak wykorzystać kolekcje cyfrowe do celów badawczych, wskazuje obecne możliwości, aktualne zdigitalizowane zbiory, popularne aplikacje i źródła informacji odpowiadające potrzebom naukowców z dziedzin humanistycznych.

Książka przedstawia najbardziej funkcjonalne, zwykle bezpłatne, aplikacje i źródła informacji, wzbogacone instrukcją pozwalającą osiągnąć jak najlepsze rezultaty wyszukiwania i opracowania danych. Publikacja wydana w 2020 roku, będzie pomocna dla humanistów, którzy pragną poszerzyć swój warsztat naukowca o narzędzia komputerowe, zwiększając efektywność prowadzonych badań. Współczesna humanistyka, jak i inne nauki, wykorzystuje technologie informacyjno-komunikacyjne, a jej badacze stosują techniki informatyczne do prowadzenia szerokich badań i analiz. Układ rozdziałów odpowiada etapom pracy naukowej i prowadzi badacza od pomysłu – koncepcji, poprzez specjalistyczne źródła i metody wyszukania informacji, do poziomu zarządzania bibliografią. Znajomość cyfrowego warsztatu wspomaga proces badawczy, którego uwieńczeniem jest publikacja tekstu. Prace naukowe zaczynają się od określenia tematu i problemu badawczego, a następnie polegają na poszukiwaniu źródeł i zebra-

Cyfrowy warsztat humanisty

Anna Matysek
Jacek Tomaszczyk

 PWN

Il. 1. Anna Matysek, Jacek Tomaszczyk, *Cyfrowy warsztat humanisty*, Warszawa 2020

niu literatury przedmiotu. Programy komputerowe i bazy danych usprawniają tworzenie notatek i zapisywanie danych bibliograficznych.

Książka podzielona została na cztery główne rozdziały, a początkowy dotyczy pracy koncepcyjnej naukowca. Pierwszym krokiem badacza jest określenie zakresu problemu, tematyki, koncepcji, które można zaprezentować i zilustrować za pomocą *mapy myśli* (aplikacje internetowe, aplikacje desktopowe). Innym sposobem wizualizacji koncepcyjnej pracy nad publikacją jest *outlining*, czyli tworzenie tekstowej struktury hierarchicznej, polegającej na dzieleniu szerokich zagadnień na coraz węższe, poprzez dodanie kolejnych poziomów szczegółowości (układ przypomina spis treści).

Drugi rozdział omawia uniwersalne i specjalistyczne źródła wraz z najsukcesywniejszymi metodami pozyskiwania informacji: bazy bibliograficzne, katalogi biblioteczne, bazy danych rejestrujące książki i artykuły z czasopism, biblioteki cyfrowe, repozytoria. Anna Matysek i Jacek Tomaszczyk przedstawiają najważniejsze zarówno polskie, jak i zagraniczne źródła informacji i bazy danych. Rozdział ten uzupełnia informacja o wyszukiwarkach naukowych, z których najpopularniejszą jest *Google Scholar*, indeksująca najwięcej zasobów spośród narzędzi tego typu. Dzięki niej można docierać do zbiorów w różnych językach z wielu dyscyplin i źródeł. Zebrane zasoby pomagają zbudować warsztat będący bazą badawczą, kolekcją literatury przedmiotu. Poszczególne podrozdziały nie tylko wymieniają specjalistyczne źródła gromadzące informacje o piśmiennictwie z zakresu nauk humanistycznych, ale również je charakteryzują, opisują ich zawartość i podpowiadają strategię ich przeszukiwania.

Dla współczesnego naukowca pomocne są zwłaszcza bazy danych książek i czasopism, w których zamieszczone są pełne teksty publikacji. Takimi ogólnodostępnymi źródłami internetowymi, które oferują pełne teksty dokumentów, są biblioteki cyfrowe i repozytoria. Udostępniają one nie tylko książki i czasopisma, ale również zdjęcia, grafikę, mapy, nagrania dźwiękowe, filmy. Pomocne w przeszukiwaniu danych kolekcji są szczegółowe opisy każdego zdigitalizowanego egzemplarza. Jak przekonują autorzy omawianej książki, sama znajomość źródeł nie wystarczy, aby dotrzeć do potrzebnych dokumentów. Konieczna jest umiejętność formułowania zapytań, selekcji dokumentów, stosowania filtrów, które składają się na strategię wyszukiwawczą. Dzięki szczegółowym danym, zawartym w opisie dokumentu (metadane), możemy precyzyjnie sformułować nasze zapytanie i otrzymać wyselekcjonowany zbiór dokumentów potrzebnych do naszej pracy badawczej. Autorzy opisali strategię wyszukiwawcze: wyszukiwanie proste, fasetowe, strategię wzrostu perły czy strategię indeksów cytowań oraz omówili ich efektywność w gromadzeniu źródeł.

W rozdziale trzecim (*Gromadzenie informacji*) przedstawione zostały metody pracy z procesorem tekstu, menedżerem bibliografii i elektronicznym notatnikiem. Posługiwanie się tymi trzema aplikacjami w sposób systemowy znacząco usprawnia proces badawczy, skracając czas wyszukiwania i opracowania ma-

teriałów oraz ułatwiają pisanie tekstu. Praca naukowa wykorzystująca teksty źródłowe polega na ich wyszukiwaniu, gromadzeniu oraz poprawnym opisywaniu i cytowaniu. Pomocny przy tych żmudnych zapisach powinien być *menadżer bibliografii*. Pozwala on skupić się na merytorycznej stronie przygotowywanego naukowego opracowania, a o poprawność opisów bibliograficznych zadba program komputerowy. Największą zaletą menadżerów bibliografii jest tworzenie przypisów i bibliografii zgodnie z wybranym stylem. Programy do zarządzania bibliografią umożliwiają tworzenie zarówno poprawnych przypisów bibliograficznych, jak i automatyczne generowanie bibliografii załącznikowej. Autorzy książki na przykładzie aplikacji programu Zotero uczą swoich czytelników instalacji oprogramowania, pracy nad tworzeniem kolekcji, gromadzenia źródeł, ręcznego dodawania źródła oraz importowania plików z opisami. Wszystkie opisane funkcje uzupełniają zrzuty ekranów. Zademonstrowane zostały *elektroniczne notatniki*, dzięki którym zyskujemy niespotykane w świecie analogowym możliwości gromadzenia różnego typu informacji – tekstu, grafiki, dźwięku, animacji, stron internetowych.

Ostatni rozdział *Warsztat pisania* wskazuje, że teraz nadszedł już czas na naukowe efekty myśli naukowców. „Gdy przygotowaliśmy już koncepcję pracy za pomocą mapy myśli lub aplikacji Dynalist, wyszukaliśmy odpowiednią literaturę w różnych serwisach, zgromadziliśmy opisy bibliograficzne w Zotero oraz stworzyliśmy notatki w OneNote, nadszedł czas, aby przystąpić do pisania pracy w procesorze (edytorze) tekstu”¹. W rozdziale zostały opisane następujące zagadnienia: przypisy i bibliografia załącznikowa, struktura dokumentu i kolekcji tekstu, nagłówki i panel nawigacyjno-wyszukiwawczy, stosowanie narzędzi językowych niezbędnych przy tworzeniu treści artykułu lub książki.

Podsumowując, należy stwierdzić, że książka zachęca do korzystania z zaprezentowanych aplikacji w pracy badawczej. Narzędzia cyfrowe wnoszą wiele korzyści, ułatwiają gromadzenie dokumentów i analizę prac badawczych. Rzeczywistość cyfrowa jest wszechobecna, więc i świat nauk humanistycznych korzysta z jej niewątpliwych dobrodziejstw. Jak rzeczywistość cyfrowa może być użyteczna dla nas, humanistów? Cyfrowe narzędzia i nowe metodologie badawcze są szansą dającą niespotykane dotąd możliwości przetwarzania i analizy tekstów, nowe formy prezentacji, dostępności i popularyzacji wyników.

¹ Matysek Anna, Tomaszczyk Jacek, *Cyfrowy warsztat humanisty*, Warszawa, 2020, s. 193.